

Trabzon Gazipaşa Mahallesi'nde Kurşunoğlu Konağı için Sürdürülebilir Bir Koruma Önerisi

Hatice Aslıhan ÇITLAK*, Mine ESMER**

* *Bağımsız Araştırmacı*
ORCID: 0000-0003-1000-6900
asli_citlak@hotmail.com (İletişim yazarı)

** *Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi*
İstanbul, Türkiye
ORCID: 0000-0002-7589-1309
mesmer@fsm.edu.tr

Araştırma Makalesi

Geliş: 04/12/2019
Düzenleme Sonrası Geliş: 07/01/2020
Kabul: 13/01/2020
Yayımlanma: 31/01/2020

Öz

Trabzon'daki Gazipaşa Mahallesi, 19. yüzyılda inşa edilmiş, dönemlerinin mimari özelliklerini taşıyan ancak bazıları çok iyi korunamamış olan çok sayıda yapıya ev sahipliği yapmaktadır. Bu yapılar içinde dikkat çekici örneklerden biri olan ve özgün niteliklerini çoğunlukla koruyabilmiş olan Kurşunoğlu Konağı, 19. yüzyılın ikinci yarısında inşa edilmiştir. Yapı sadece tekil olarak değil bulunduğu çevre ile de bütüncül değerler sunmaktadır. Bu makale kapsamında bu değerleri vurgulamak ve Trabzon'un mevcut kültürel turizm potansiyeli değerlendirilerek; bu potansiyelin yapının korunmasına nasıl katkı sağlayabileceği ortaya konmak istenmiştir. Kurşunoğlu Konağı, Gazipaşa İlçesi'nin kuzeyinde, 239 ada, 16 parselde yer alır. Binanın güneyinde, bitişik nizamda, nitelikli bir ek yapısı vardır. Bir bodrum, 2 normal kat ve 1 çatı katından oluşan konak, müstakil bir düzendedir ve taş bahçe duvarları ile çevrilidir. Orta sofalı plan tipindeki yapının, dış duvarları yığma taş; yer ve tavan döşemeleri ahşap konstrüksiyondur. Konak ve ek yapısı, zaman içinde bazı değişiklikler ve bozulmalara uğramıştır. Sadece iç mekanda değil, aynı zamanda konağın cephelerinde de tarihi konağın estetik değerine zarar veren ve uygun olmayan bazı ekler görülür. Çalışma sonucunda, öncelikle hasarlı kısımların onarılması ve yapının uygun olmayan eklerden temizlenmesi önerilmektedir. Fiziksel onarım sonrasında, binanın planını değiştirmeden, ek yapısı ile ana yapıdaki bazı odaların Air-bnb gibi web sitelerinden kiralanarak, butik bir otel gibi hizmet vermesi düşünülmüştür. Bu yeni işlev önerisi, yapının konut olan asıl işlevini değiştirmeyecek ve dahası, günümüzde atıl durumda bulunan ek yapısının kullanılmasına olanak verecektir. Bu sayede yapının düzenli bakım-onarımının sağlanabilmesi için aileye bir gelir sağlanacaktır. Bu makalede ele alınan Kurşunoğlu Konağı'nın estetik, tarihi ve minari özellikleri, Gazipaşa semtinin 19. yüzyıl sivil mimarisinin genel özelliklerini özgün detayları ile yansıtmaktadır. Bu nedenle, bu değerli sivil mimarlık örneğini korumak ve sürekli bakım ve onarım yaparak onu gelecek nesillere aktarmak büyük önem taşır. Kurşunoğlu Konağı için bu öneri gerçekleştirilebilirse, bunun Gazipaşa'nın diğer tarihi yapıları için de sürdürülebilir model oluşturması hedeflenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Gazipaşa mahallesi, Trabzon, 19.yy sivil mimarisi, koruma, sürdürülebilirlik

A Sustainable Proposal of Preservation for the Kurşunoğlu Mansion at Gazipaşa District in Trabzon

Hatice Aslıhan ÇITLAK*, Mine ESMER**

* *Independent Researcher*
Istanbul, Turkey

ORCID: 0000-0003-1000-6900

asli_citlak@hotmail.com (Corresponding author)

** *Fatih Sultan Mehmet Vakıf University*
Istanbul, Turkey

ORCID: 0000-0002-7589-1309

mesmer@fsm.edu.tr

Research Article

Received: 04/12/2019

Received in revised form: 07/01/2020

Accepted: 13/01/2020

Published online: 31/01/2020

Abstract

The Kurşunoğlu Mansion built in the second half of 19th century, is located in Trabzon, at Gazipaşa district. Gazipaşa district hosts lots of buildings that were built in 19th century and these buildings represent the architectural characteristics of the period. However, some of them lack of maintenance and are totally abandoned. Kurşunoğlu Mansion is located in the to the north of Gazipaşa district, at block 239, plot 16. There is an annex adjoining the building on its south. The mansion is in a detached order and is surrounded by stone masonry garden walls. The mansion consists of a basement and three floors. It has middle-sofa plan type. Outer walls are stone masonry, the floors and ceilings are timber. Mansion and the annex faced with some changes and deteriorations in time. Not only interior space but also the facades of the mansion have some unsuitable additions that damage the aesthetical value of the historic mansion. In the scope of the study, primarily, the elimination of the current damage and the cleaning of the building from unsuitable additions were aimed. Thereafter, without changing the plan of the building, a new function is suggested so as to use the building partially or room by room as a guesthouse which can be booked online from web-sites like Air-bnb. This will not change its original function and moreover will provide a chance for its annex to be in use as well as bringing some income to the family for keeping the maintenance. Kurşunoğlu mansion's aesthetic, historical and architectural values highlight the characteristics of the 19th century Trabzon civil architecture at Gazipaşa district with its unique details. Therefore it is important to protect this precious example of cultural heritage and to hand it down to future generations by continuous maintenance and repair. It can also be role model for other historical structures of the Gazipaşa and for a sustainable plan of preservation.

Keywords: Gazipaşa district, Trabzon, 19th civil architecture, preservation, sustainability

1. GAZİPAŞA MAHALLESİ

Trabzon'un 19. yüzyıl sonu- 20. yüzyıl başı sivil mimarisi, şehrin çok etnik kimlikli yapısını yansıtmakta, özellikle deniz ticareti ile uğraşan aileler ve 19.yy ile birlikte şehirde açılan yabancı elçiliklerin görkemli konakları dikkat çekmektedir. Bu makalede ele alınan yapı, 19. yy'da yaygınlaşan üç katlı, taş yığma evlerin nitelikli örneklerinden biridir. Yapı, benzer mimari özelliklere sahip söz konusu konakların yer aldığı Gazipaşa Mahallesi'nde yer alır. Yapı sadece tekil olarak değil bulunduğu çevre ile de özgün değerler sunmaktadır. Bu makale kapsamında bu değerleri vurgulamak ve Trabzon'un mevcut kültürel turizm potansiyeli değerlendirilerek; bu potansiyelin yapının korunmasına nasıl katkı sağlayabileceği ortaya konmak istenmiştir (Çıtlak, 2019).

Osmanlı döneminde şehrin sur dışına yayılmasıyla gelişen Gazipaşa Mahallesi, Trabzon'un tarihsel değişim süreci içerisinde farklılaşarak bugünkü haline gelmiştir (Özen, 2010, s. 9). Mahallenin bilinen ilk ismi Tekke Mahallesi'dir (Düzenli, 2010,s. 453). Mahallenin mimari dokusu, eğime ve topoğrafik özelliklere bağlı olarak şekillenmiştir. Meydan Parkı'nın önünden başlayan mahalle, kuzeyde Tanjant yolu, doğuda Taksim Caddesi, batıda Özgür Caddesi, güneyde Boztepe Caddesi ile sınırlıdır. Mahallenin kuzeyindeki Cumhuriyet Mahallesi, doğusundaki Çömlekçi Mevkii, güneyindeki Boztepe Mahallesi şehrin yoğun yerleşim alanlarındandır.

Gazipaşa Mahallesi bünyesinde 19. yüzyılda inşa edilmiş, döneminin mimari özelliklerini yansıtan çok sayıda konutu barındırmaktadır. Bu sivil mimari örneklerinin bir kısmı günümüze ulaşmış, bir kısmı ise yok olmuştur. Günümüze ulaşan yapıların önemli bir kısmı ise terkedilmişlik, bakım ve onarım eksikliği, hava kirliliği, kullanım ve onarım hataları gibi pek çok nedenden ötürü koruma problemleri yaşamakta ve özgün niteliklerini yitirmektedir. Tüm bu tahribat ve yapıların özgün niteliklerini yitirmiş olması Trabzon'un belirli bir döneme ait mimari kimlik ve tarihinin yok olmasını da beraberinde getirmektedir. Yapılan literatür taraması sonucu mahalledeki tüm konut yapılarını kapsayan bilimsel bir araştırma ve projelendirme bulunmamıştır. Bu nedenlerle çalışmanın ana amacı Kurşunoğlu Konağı'nın belgelenecek restitüsyon ve restorasyon projesinin hazırlanması olmakla birlikte Gazipaşa Mahallesi'ndeki konut yapılarının mevcut durumları ve tarihi süreç içindeki değişimleri fotoğraflar ve haritalar üzerinden hazırlanan analizlerle değerlendirilmiştir. Bu analizler sonucu şu verilere ulaşılmıştır. Gazipaşa Mahallesi'nde yer alan tescilli yapılar üzerinde yapılan Korunmuşluk Durumu Analizi sonucu yapıların çoğunlukla strüktürel olarak iyi durumda olduğu ancak bakımsızlık ve terk edilme nedenlerinden dolayı malzeme bozulmalarının çok olduğu yargısına varılmıştır. Yapılan Korunmuşluk Durumu Analizi sonucu yapıların %37'si iyi, %33'ü orta, %29'u ise kötü durumdadır (Şekil 2). Ancak strüktürel olarak iyi durumda olan yapıların çoğunluğu özgün niteliklerini yitirmiştir.

Mahallenin değişimiyle birlikte Kurşunoğlu Konağı'nın çevresi de değişmiştir. Zaman içerisinde yapılaşmanın artmasıyla konak yüksek katlı yapılar arasında zor algılanır duruma gelmiştir (Şekil 1, Şekil 4).

Şekil 1. Mahallenin 1945, 55 ve 2019 yıllarına ait fotoğrafları (Bölükbaşı, 2006: 71,90,91)

Şekil 2. Gazipaşa Mahallesi'nde bulunan yapıların işlev analizi ve korunmuşluk durumu analizi

2. KURŞUNOĞLU KONAĞI

Kurşunoğlu Konağı Trabzon İli, Gazipaşa Mahallesi, Aralık Sokak, 67-67A numara, 239 ada 2 parselde yer almaktadır. Yapı grubu, yüksek duvarlı bir bahçe içinde, bir ana yapı ve ana yapının yapımından çok kısa süre sonra eklenmiş bir ek yapıdan oluşur. Bu ek yapının müstemilat için yapılmış olduğu düşünülmektedir. Kurşunoğlu Konağı kuzey cephesiyle Karadeniz'e yönelir. Ayrık nizam olarak konumlanan yapılardan konağın hem Aralık Sokak üzerinden hem de Miraç Sokak üzerinden girişi bulunur (Şekil 3, Şekil 4). Ek yapının girişi ise Miraç Sokak üzerinden sağlanır.

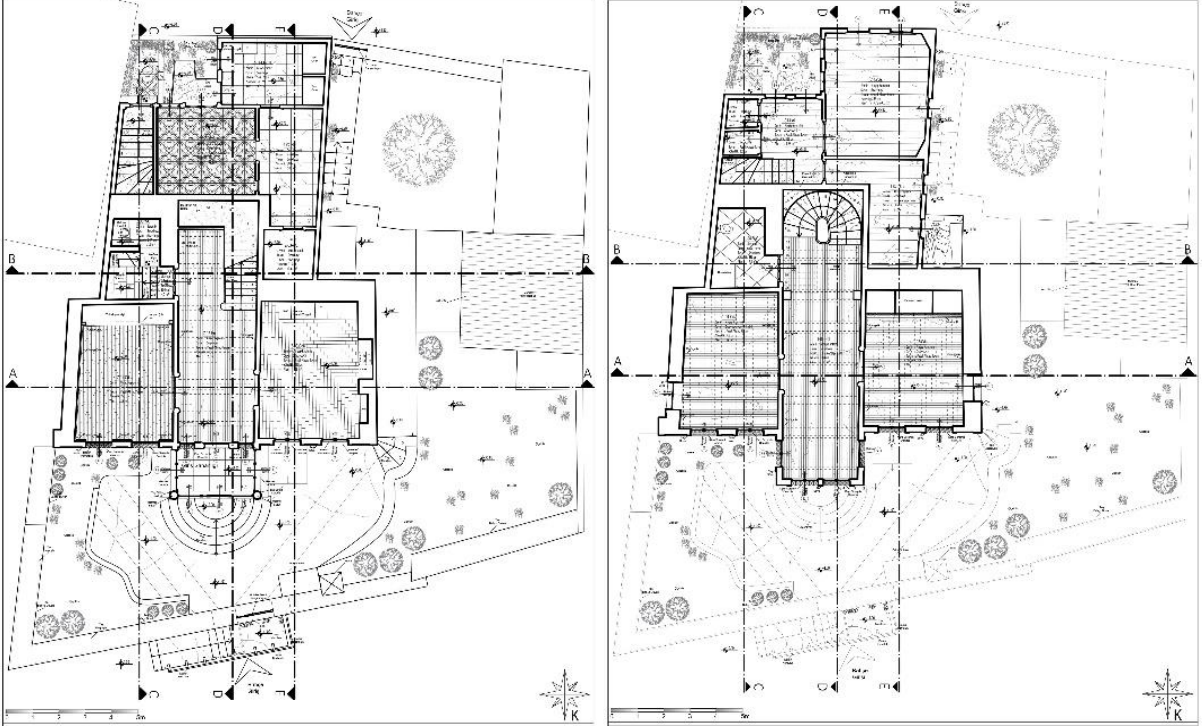

Şekil 3. Kurşunoğlu Konağı Aralık Sokak ve Miraç Sokak arasında yer almaktadır

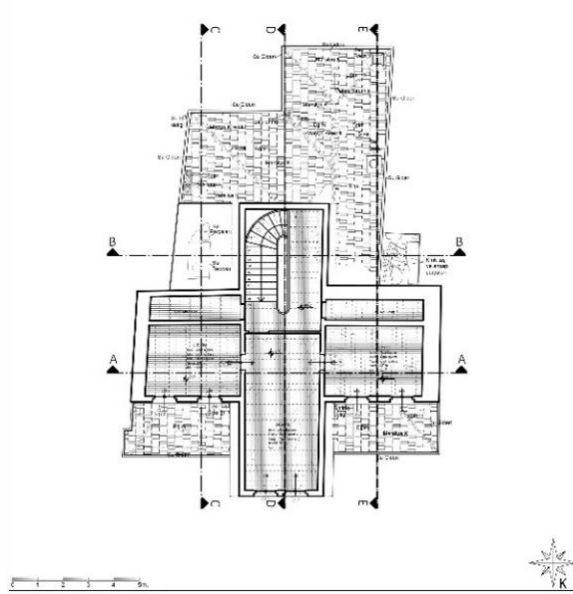

Şekil 4. Yapının cephelerinin çevresiyle olan ilişkisi

Plan Özellikleri: Yapı bodrum, zemin, birinci ve ikinci kattan oluşmaktadır. Zemin kat ve birinci kat orta sofalı plan tipine sahiptir (Şekil 5, Şekil 6). İkinci kat ise haçvari planlıdır. Ana yapı ve sonradan eklenen kısım, yapıldıkları dönemde tek bir aile tarafından kullanılmıştır. O dönemde iki yapı arasında ikinci kattan geçiş sağlanmaktadır. Zaman içerisinde değişen ihtiyaçlar sonucu bu geçiş kapatılmış ve yapılar ayrı ayrı kullanılmıştır.

Şekil 5. (Solda) Yapının zemin katı orta sofalı plan tipine sahiptir Şekil 6. (Sağda) Yapının birinci katı orta sofalı plan tipine sahiptir

Şekil 7. Yapının ikinci katı haçvari plan tipine sahiptir

Şekil 8. Kurşunoğlu Konağı'nın tavanları pasalı ahşap tavadır. İç mekanda döner merdiven yer alır. Bir odasında özgün halini koruyan ahşap gömme dolap bulunur

Cephe Özellikleri: Konağın cepheleri kesme taştır. Pencerelemi dikdörtgen biçimli, bir kısmı basık kemerlidir. Yapının cepheleri Gazipaşa Mahallesi'nin karakteristik cephe özelliklerini taşır. Yapının en çok dikkat çeken cephesi kuzey cephesidir. Kuzey cephesi giriş cephesidir, aynı zamanda denizi gören tek cephedir. Kuzey cephesinin orta kısmı öne doğru çıkma yapar (Şekil 9).

Çıkmanın doğu ve batı ucunda birer adet mermer sütun yer almaktadır. Sütunların üzerinde yaprak motifleri bulunur. Sütunların gövdeleri tek parçadan oluşur, kaideleri taşır. Tüm cephelerin köşelerinde, düşeyde taş pilasterler bulunur (Şekil 9, Şekil 10, Şekil 11, Şekil 12). Kuzey cephesinde yer alan çıkma üçgen alınlıkla biter (Şekil 9).

Tüm pencerelerin etrafı taş sövelidir. Doğru ve batı cepheler nim sıva ile kaplıdır (Şekil 10, Şekil 12).

Yapının planda görülen simetrisi cephelere güçlü bir şekilde yansımıştır. Cephelerin kesme taş görünümü, basık kemerli pencereleri, taş söveleri, üçgen alınlığı döneminin mimarisini yansıtan önemli unsurlardır.

Şekil 9. Kuzey cephesi

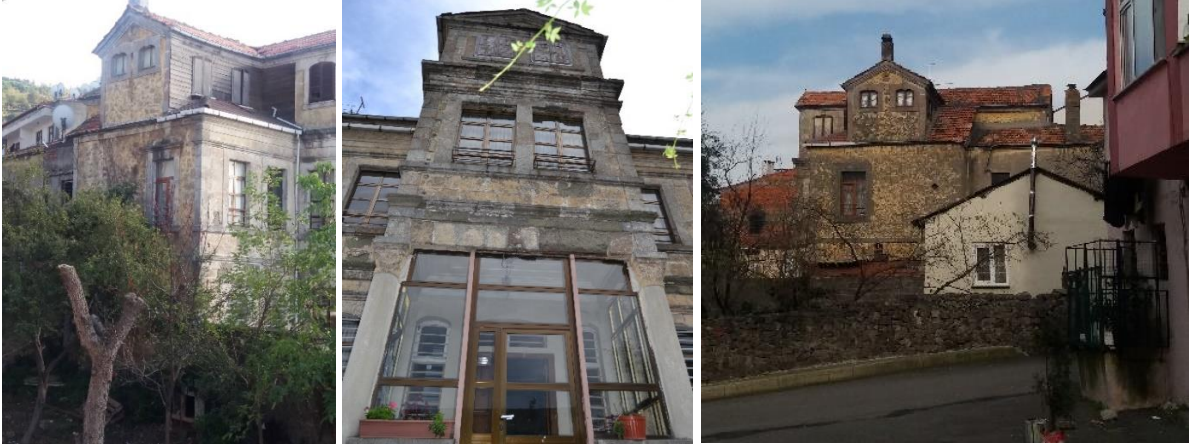
Şekil 10. Batı cephesi

Şekil 11. Güney cephesi

Şekil 12. Doğru cephesi

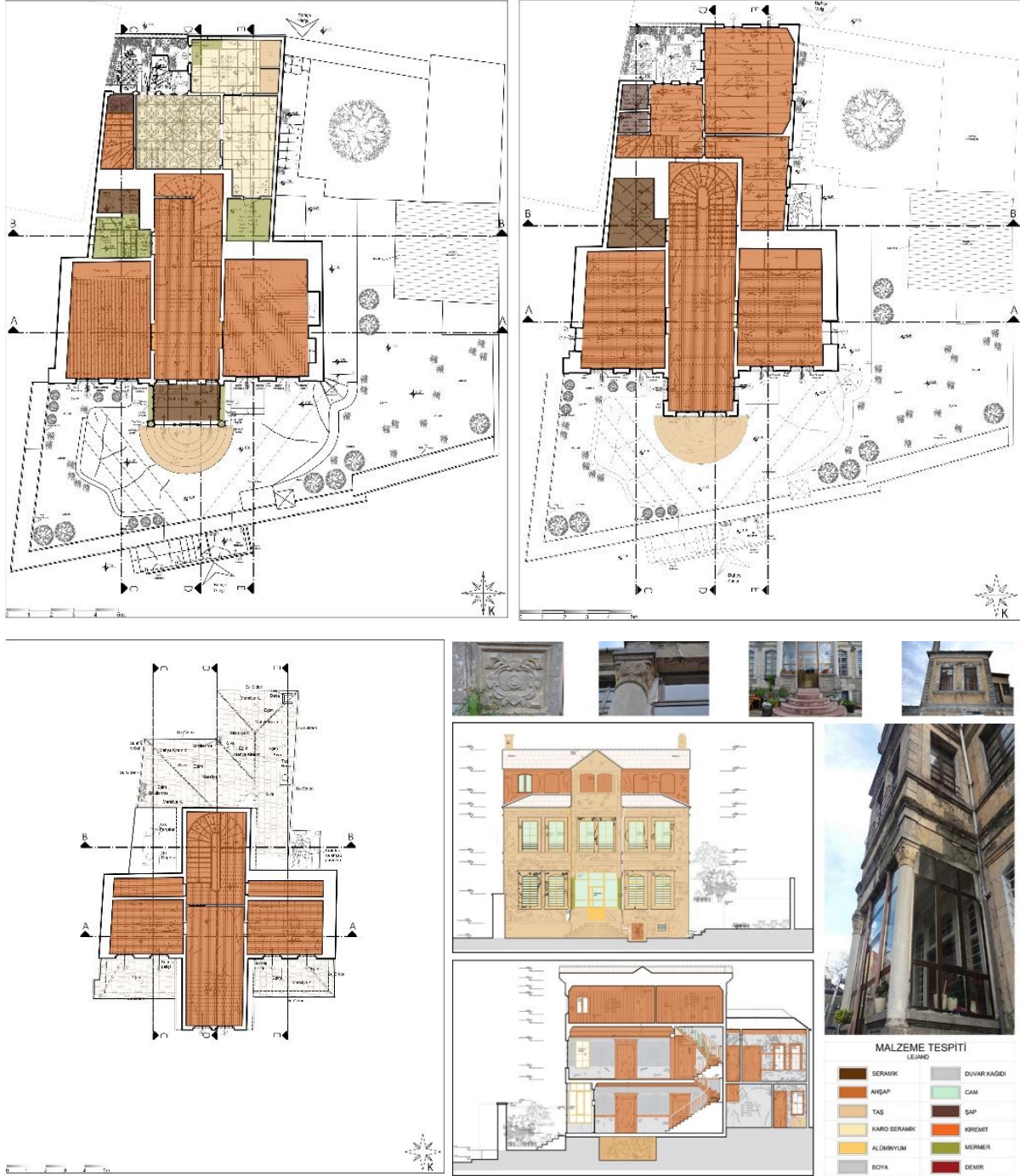

Şekil 13. Kurşunoğlu Konağı'nın doğu ve kuzey cephesi

3. MALZEME TESPİTİ

Ana yapı kâgir yığma olarak inşa edilmiştir. İç mekânda yer alan ana bölücü duvarların tamamı taşıyıcı olarak görev yapmaktadır. Ana yapının kuzey cephesinde kesme taş kullanılmıştır. Kuzey cephesinde yer alan sütunlar mermerdir. Pencere sövelerinde ve kat silmelerinde kesme taş kullanılmıştır (Şekil 14). Zemin kat ve ikinci kat pencereleri basık kemerlidir. Pencere doğramaları alüminyumdur. Ancak doğramalar özgün değildir. Pencere önünde yer alan korkuluklar demirdir. İkinci katta bulunan kepenkler ahşaptır. Yapının doğu ve batı cepheleri mim sıvalıdır.

Ek yapı kâgir yığma olarak inşa edilmiştir. Ancak yapının dış cephelerinin tamamı sıvalı ve boyalıdır. Sıva dökülmesi olan bölümlerden yapının duvar malzemesinin taş olduğu anlaşılmaktadır. Ek yapının pencere doğramaları ve tüm kapıları ahşaptır. Sövelerin bir kısmı ahşap bir kısmı taştır (Şekil 14).

Şekil 14. Yapıda birçok farklı malzeme kullanılmıştır

4. BOZULMA ANALİZİ

Yapı strüktürel olarak iyi durumdadır. Yapı malzemelerinde meydana gelen bozulmanın en büyük sebebinin ise hava kirliliği olduğu görülmektedir. Yapının hava kirliliği sonucu karbondioksit, kükürt dioksit ve kükürt trioksit gibi gazların yağmur suyuyla erimesi sonucu oluşan asitlerden etkilendiği görülmektedir. Yapı malzemelerinin bozulmasındaki en büyük etkenlerden bir diğeri ise zemin sularıdır. Bodrum kat beden duvarlarında içerde ve dışarıda sudan kaynaklı nemlenmeler görülmektedir.

Yapı malzemelerinde çeşitli nedenler sonucu meydana gelen bozulmalar malzemenin zamanla dayanımının azalması ve malzeme ya da yüzey kayıplarıyla sonuçlanan değişimlerdir. Ana yapı günümüzde kullanıma devam edilmesi nedeniyle yapılan bakımlar sonucu gerek taşıyıcı sistem gerek malzeme açısından iyi durumdadır. Ancak ek yapıda terk edilmiş olması nedeniyle bozulmalar daha yüksek oranda gözlemlenmiştir. Ana yapının cephelerinde doğal etkenler, yağmur suları ve hava kirliliği sonucu taş malzemelerde yüzey kirliliği görülmektedir (Şekil 15). Cephelerde malzeme kayıpları, yüzey erozyonu bulunur. Metal elemanların bir bölümünde korozyon gözlemlenmektedir (a,b,c,d). Taş malzemelerde yüzeysel çatlaklar, sıvalarda dökülmeler, otsu biyolojik oluşumlar, çimento sıvalı yüzeyler tespit edilmiştir (Şekil 15). Ana yapının bodrum kat hizasındaki cephe duvarlarında nemlenme sonucu malzemede renk değişimi görülmektedir (b,c).

Şekil 15. Yapının cephelerine ait bozulma analizi

5. DÖNEM ANALİZİ

Geleneksel yapılarda yapıldıkları dönemlerden sonra ihtiyaçlar ve değişen koşullar sonucunda çeşitli değişiklikler yapıldığı görülmektedir. Bunlar bazen ekler bazen de çeşitli onarımlar olmaktadır. Bu ekler nitelsiz değilse ve dönemin mimari özelliklerini yansıtıyorsa korumaya özen gösterilmelidir.

Kurşunoğlu Konağı'na bitişik olarak konumlanan ek yapının kuzey duvarında iki adet kapatılmış pencere izi bulunmaktadır. Bu izler biçim ve boyut olarak konağın pencereleriyle aynıdır. Ayrıca ek yapının duvarında konağın cephelerinde kullanılan taş plasterlerin izleri de görülmektedir. Tüm bunlar ek yapının sonradan yapıldığının göstergesidir (Şekil 16). Konağın

19. yüzyılda inşa edildiği bilinmektedir. Ek yapının da mimari özellikleri ana yapıyla ve bölgede inşa edilen diğer 19. yy yapılarıyla benzerlik gösterir. Bu nedenle aynı yüzyılda inşa edildikleri düşünülmektedir. Ancak kesin olarak inşa tarihleri bilinmemektedir.

Tüm bu tespitler sonucu iki ayrı dönem restitüsyon projesi hazırlanmıştır. I. dönem projesinde yalnızca Kurşunoğlu Konağı bulunur. II. dönem projesinde ise her iki yapı yer alır.

Şekil 16. Zemin kat, 1. kat, 2. kat dönem analizi

6. RESTİTÜSYON

Restitüsyon önerileri için, yapıdaki izler ve dönem analizleri değerlendirilmiştir. Bunların yanı sıra arşiv fotoğraflarından yararlanılmıştır (Şekil 17). Yapıya ait en eski fotoğraflara Trabzon Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu arşivinden ulaşılmıştır. Yok olmuş özgün detaylara yönelik benzer örnekler ve yapıda yer alan izler kullanılarak restitüsyon

projesi hazırlanmıştır. Yapı için iki farklı restitüsyon önerisi geliştirilmiştir. Birinci öneri ana yapının, muhtemelen 19. yy'ın ikinci yarısındaki ilk yapım dönemine aittir. İkinci dönem ise kısa bir süre sonra ek yapının da dahil olduğu döneme muhtemelen (19. yy sonu) aittir (Çıtlaç, 2019: 69).

Yapının plan özelliklerini ve strüktürel özelliklerini günümüze kadar korumuş olması restitüsyonu kolaylaştıran etkenlerdir. Ancak restitüsyon projesi hazırlanırken karşılaşılan ana sorunlar şu şekilde sıralanabilir: Yapının sivil mimari örneği olmasından kaynaklanan kaynak eksikliği kimi yok olmuş detaylar için benzer örnekler bulmayı zorlaştırmıştır. Birinci dönem restitüsyonuna dair yapının üzerindeki izler dışında herhangi bir veri elde edilememiştir.

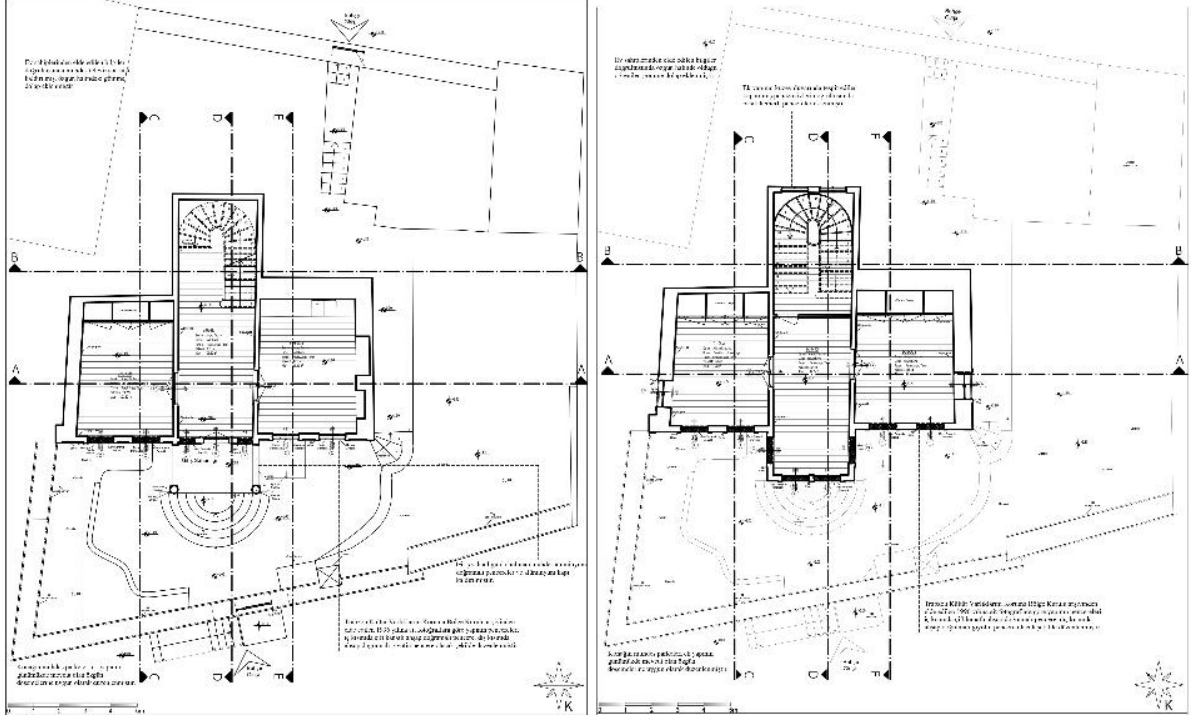

Şekil 17. Kurşunoğlu Konağına ait 1996 yılı fotoğrafları (Anonim, 1996)

6.1. I. Dönem Restitüsyon Önerisi

I. dönem restitüsyonda yapının bitişiğinde yer alan ek yapı yapılmadan önceki hali ele alınmıştır (Şekil 18). Yapının bahçe giriş kapısı günümüzde demirdir. Ancak kapı restitüsyon çiziminde, özgün durumundaki ahşap kapıya dönüştürülmüştür (Sesli, 1996: 51). Ev sahiplerinden bahçenin zemininin özgün halinde karo seramik olduğu öğrenildiği için bu şekilde değiştirilmiştir. Bahçenin batısında yer alan muhdes tek katlı ek yapı kaldırılmıştır. Geleneksel Trabzon evlerinde bahçenin bir köşesinde bazı evlerde pişirme ocakları

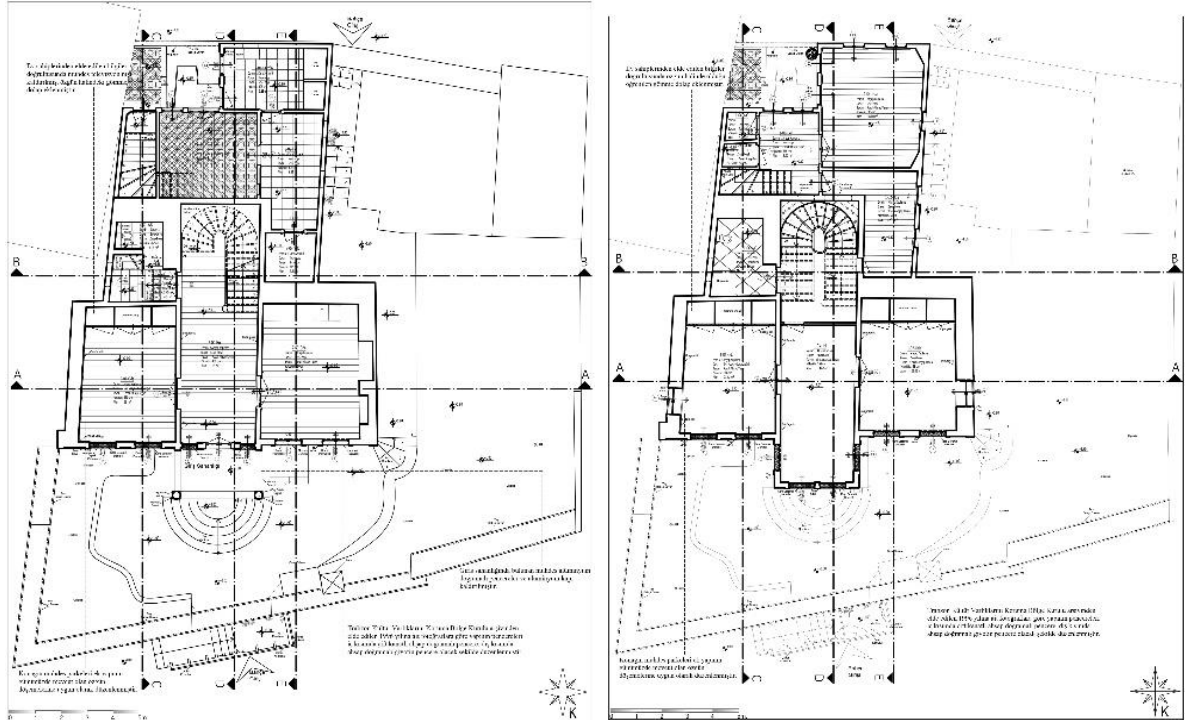
bulunmaktadır (Karpuz, 1991: 116). Bu bilgiye dayanarak bahçe giriş kapısının yanında bulunan, günümüzde kullanılmayan ocak, pişirme ocağı olarak önerilmiştir.

Şekil 18. I. dönem restitüsyon önerisi zemin kat ve birinci kat

6.2. II. Dönem Restitüsyon Önerisi

I.dönemde ana yapıyla ilgili yapılan tüm öneriler ikinci dönemde de önerilmiştir.

Şekil 19. II. dönem restitüsyon zemin kat ve birinci kat

I. dönem restitüsyon kararlarından farklı olarak; yapının konumundan dolayı tuvalet kısmının yapıya ek yapıdan önce ya da ek yapıyla aynı dönemde eklendiğine karar verilmiştir. Bu nedenle II. dönem restitüsyonda ek yapı ve tuvalet eklenmiştir (Şekil 19). Günümüzde ana yapı ve ek yapı arasında geçiş yoktur. Ancak ev sahipleriyle yapılan görüşmelerde ek yapının asıl işlevinin müstemilat olduğu ve yapılar arasında birinci katlarından geçiş yapıldığı öğrenilmiştir. Ayrıca ek yapının 1-02 numaralı mekânının doğu duvarı üzerinde kapı açıklığı görülmektedir. II. dönem restitüsyonda geçişin açılarak ahşap kapı koyulmasına karar verilmiştir.

6.3. Yapı Elemanları ve Malzemelere İlişkin Restitüsyonlar

Yapı bazında değişiklikler dışında malzeme ve yapı elemanları düzeyinde de restitüsyon önerilerinde bulunulmuştur. Ana yapıda bulunan kapılarının hiçbiri özgün değildir (Şekil 20). Bu nedenle ek yapıda bulunan özgün kapıların boyutlarının ana yapıda yer alan kapı boşluklarıyla örtüşmesi, kapıların özgün halinin ek yapıdaki kapılara benzer olduğunu düşündürmüştür. Ayrıca yapının bulunduğu Gazipaşa Mahallesi'nde bulunan diğer evlerin kapı tipolojilerine de uymaktadır. Bu nedenlerle ana yapıdaki tüm kapılar bu şekilde değiştirilmiştir. Pencerelelerin ise doğramalarının bir kısmı alüminyum bir kısmı pimapendir. Yapının 1996 yılına ait fotoğraflarında pencere boşluklarında içte ve dışta iki adet pencere olduğu görülmektedir (Şekil 15). Dışta yer alan pencere giyotin, içte yer alan pencere ise ahşap çift kanatlı penceredir. Giyotin pencereler önerilirken ek yapıda özgün halleriyle kalan giyotin pencereler ve yapının bulunduğu Gazipaşa Mahallesi'ndeki tescilli yapıların pencere tipolojisi incelenmiştir. İçte yer alan çift kanatlı ahşap pencereler için Gazipaşa Mahallesi'ndeki tescilli yapıların pencere tipolojisi incelenmiştir. Yapının ikinci katının kuzey cephesinde bulunan ahşap kaplamanın özgün olmadığı belirlenmiştir. 1996 yılına ait fotoğraflarda bu bölümün kuzey cephesinin geri kalanı gibi kesme taş olduğu görülür (Şekil 17). Bu nedenle ahşap kaplama çitaları kaldırılmıştır. İç mekânda yer alan muhdes ekler kaldırılmıştır (Şekil 20).

Şekil 20. Yapının iç mekânında yer alan muhdes elemanlar

7. RESTORASYON

Kurşunoğlu Konağı 19. yüzyılda konut olarak inşa edilmiştir. Günümüze gelene kadar özgün işlevi dışında kullanılmamıştır. Trabzon'un 19. yüzyıl konut mimarisinin genel özelliklerini yansıtan bu yapının korunması ve gelecek nesillere aktarılması gerekmektedir. Ancak yapının düzenli bakım ve onarımının sağlanmaması korunmasını zorlaştırmaktadır. Hazırlanan restorasyon projesiyle yapının onarılması ve önerilen yeni işlev ile de bakım onarımının sağlanarak gelecek nesillere aktarılması amaçlanmaktadır.

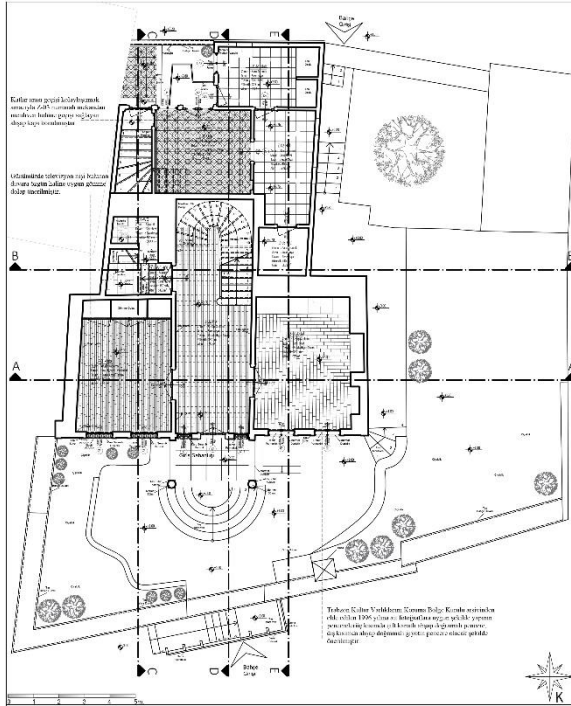
Onarıma İlişkin Müdahaleler: Yapılar, yapılmalarından günümüze kadar geçen süre boyunca birçok dış etkene maruz kalmışlardır. Bu dış etkenler ve uygun olmayan müdahaleler sonucu çeşitli bozulmalar meydana gelmiştir. Strüktürel açıdan iyi durumda olan ana yapı özgünlüğünü bozan müdahalelere maruz kalmıştır. Ek yapıda ise terkedilmiş ve bakımsız olması nedeniyle daha fazla bozulma gözlemlenir. Yapılarda, uygun olmayan müdahalelerin izlerinin yok edilmesi, özgün hali yansıtacak görünümün kazanılması ve mevcut hasarların giderilmesi için bazı işlemler yapılmalıdır. Önerilen uygulamalar şunlardır: Temizleme, sağlamlaştırma, bütünleme ve basit onarım, yeniden işlev verme.

Temizleme: Temizleme anıtların genel etkisini bozan, tarihi ve estetik değer taşımayan eklerden arındırılmasıdır (Ahunbay, 1996: 100). Yapı için önerilen temizleme işlemleri muhdes eklerden arındırma ve yüzey temizliğidir (Şekil 23,24,25,26).

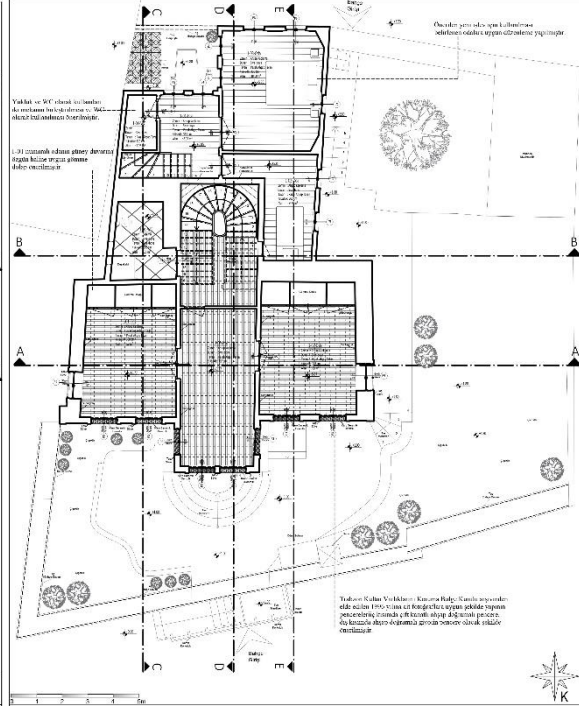
Sağlamlaştırma: Ana yapı ve ek yapıda malzeme bazında ve taşıyıcı sistem bazında sağlamlaştırma önerilerinde bulunulmuştur.

Bütünleme ve basit onarım: Yapı grubunun cephelerinde ve iç mekanında bulunan yüzeysel çatlak, boya tabakasının yenilenmesi gibi basit onarımların yapılması önerilmiştir. Kopmuş parçaların uygun malzemeyle bütünlenmesine karar verilmiştir.

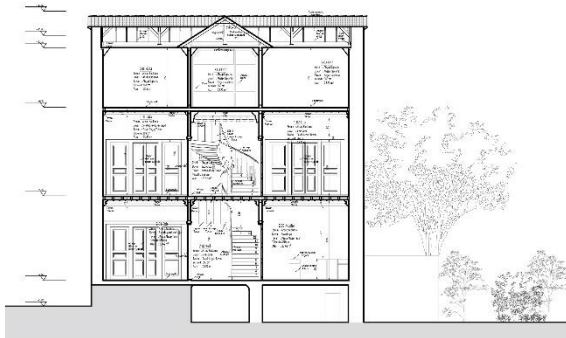
Yeniden işlev vermeye ilişkin öneriler: Ana yapının ve ek yapının sürekli bakımının sağlanması ve özgün özelliklerinin korunabilmesi için kullanılması gerekmektedir. Yapıldığı dönem şartlarında ana yapı ve ek yapı tek bir aile tarafından aktif olarak kullanılmıştır. Ancak günümüzde yaşayan ailenin kullanmadığı birçok mekân bulunmaktadır. Bu nedenle yapının özgün işlevi olan konutun sürdürülmesi, ancak buna ek olarak ailenin kullanmadığı mekânları oda kiralama şeklinde değerlendirmesi önerilmiştir (Şekil 21, 22). Bu şekilde ev halkı için gelir kaynağına dönüşen evin korunmasının kolaylaşacağı düşünülmüştür. Bunun yanı sıra yapı, evde kalan misafirler için Trabzon konut mimarisini deneyimleme imkânı sunacaktır. Önerilen bu işlev yapının tipolojik özelliklerine, plan şemasına ve yapının bütünlüğüne zarar vermeyecektir.

Şekil 21. Restorasyon zemin kat planı

Şekil 22. Restorasyon birinci kat planı

Şekil 23. Restorasyon kesit

Şekil 24. Restorasyon kesit

Şekil 25. Restorasyon kesit

Şekil 26. Restorasyon cephe

8. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Konumu itibariyle önemli bir liman kenti olan Trabzon tarihin her döneminde odak noktalarından biri olmuştur. Trabzon 19. yüzyıl sonu- 20. yüzyıl başında da sivil mimarisi ile dikkat çeker. Şehrin çok etnik kimlikli yapısını yansıtan bu mimarinin en dikkat çekici örnekleri, özellikle deniz ticareti ile uğraşan aileler ve 19.yy ile birlikte şehirde açılan yabancı elçiliklerin görkemli konaklarından oluşur. Bu makalede ele alınan Kurşunoğlu Konağı da, 19. yy'da yaygınlaşan üç katlı, taş yığma evlerin nitelikli örneklerinden biridir. Yapı, benzer mimari özelliklere sahip söz konusu konakların yer aldığı Gazipaşa Mahallesi'nde yer alır. Yapı sadece tekil olarak değil bulunduğu çevre ile de bütüncül değerler sunmaktadır. Bu makale kapsamında bu değerleri vurgulamak ve Trabzon'un mevcut kültürel turizm potansiyeli değerlendirilerek; bu potansiyelin yapının korunmasına nasıl katkı sağlayabileceği ortaya konmak istenmiştir.

Gazipaşa Mahallesi bünyesinde 19. yüzyılda inşa edilmiş, döneminin mimari özelliklerini yansıtan çok sayıda konutu barındırmaktadır. Gazipaşa'nın çalışma kapsamında incelenmesi sonucunda, bu sivil mimari örneklerinin bir kısmının günümüze ulaştığı, bir kısmının ise yok olduğu tespit edilmiştir. Günümüze ulaşan yapıların önemli bir kısmı ise terkedilmişlik, bakım ve onarım eksikliği, hava kirliliği, kullanım ve onarım hataları gibi pek çok nedenden ötürü koruma problemleri yaşamakta ve özgün niteliklerini yitirmektedir. Tüm bu tahribat ve yapıların özgün niteliklerini yitirmiş olması Trabzon'un belirli bir döneme ait mimari kimlik ve tarihinin yok olmasını da beraberinde getirmektedir.

Yapım tekniği ve malzeme özellikleri bakımından hem bulunduğu mahallenin konut dokusunu hem de Trabzon'un ait olduğu dönemin genel konut mimarisini yansıtan Kurşunoğlu Konağı da günümüze gelene kadar birtakım müdahalelere maruz kalmıştır. Değişen koşullarla birlikte ek yapı ve ana yapı arasındaki bağlantısı kesilmiş, yapılan ekler bazı koruma sorunlarına yol açmıştır. Konakta meydana gelen yüzey kirlilikleri, taş yüzeylerde aşınmalar, parça kayıpları, cephelerde bulunan muhdes ekler, iç mekândaki yapının karakterine uymayan müdahaleler, ikinci katta yer alan ahşap lambiri kaplamalar yapının özgün mimari karakterini zedelemektedir. Terk edilmiş durumda olan ek yapısında ise tüm özgün detayları mevcut olmasına rağmen ahşap pencere ve kapı kasalarında çürümeler, döşemelerde çökmeler, ahşap tavanlarda çürümeler, duvarlarda nemlenme ve bitkilenmeler görülmektedir. Yapıya müdahale edilmemesi durumunda bu özgün detayların kaybolması tehlikesi söz konusudur. Zira yapı grubu halen karakteristik mimari özellikler taşımakta ve bütünlüğünü korumaktadır. Yapının mevcut durumunun sürdürülebilirliğini sağlamanın yolu bilinçli kullanımdır. Bu nedenle yapının plan yapısına, bütünlüğüne, mekânlar arasında bulunan ilişkiye zarar vermeyecek şekilde yeniden işlev verilmesi önerilmiştir. Bu yeni işlev önerisi, yapının konut olan asıl işlevini değiştirmeyecek ve dahası, günümüzde atıl durumda bulunan ek yapısının kullanılmasına olanak verecektir. Bu sayede yapının düzenli bakım-onarımının sağlanabilmesi için aileye bir gelir sağlanacaktır.

Kurşunoğlu Konağı'nın estetik, tarihi ve mimari değerleri, Gazipaşa semtindeki 19. yüzyıl Trabzon sivil mimarisinin özelliklerini, özgün detayları ile vurgulamaktadır. Bu nedenle, bu değerli sivil mimarlık örneğini korumak ve sürekli bakım ve onarım yaparak onu gelecek nesillere aktarmak büyük önem taşır. Kurşunoğlu Konağı için bu öneri gerçekleştirilebilirse, bunun Gazipaşa'nın diğer tarihi yapıları için de sürdürülebilir model oluşturması hedeflenmektedir.

Bilgilendirme / Teşekkür

Bu makale FSMVÜ Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Mimari Koruma ve Restorasyon Programında, Dr. Öğr. Üyesi Mine Esmer danışmanlığında tamamlanmış olan "Trabzon Gazipaşa Mahallesi'nde Kurşunoğlu Konağı Restorasyon Projesi" adlı yüksek lisans tezinden hazırlanmıştır.

Makalede kullanılan tüm görseller aksi belirtilmediği sürece 1. yazara aittir.

Çıkar Çatışması Bildirimi

Bu makalede olası bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.

KAYNAKLAR

- AHUNBAY, Z., 1996. *Tarihi çevre koruma ve restorasyon*. İstanbul: Yem Yayınları.
- ANONİM, 1996. *Belge*. [arşiv belgesi] Trabzon Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi, Trabzon.
- BÖLÜKBAŞI, A., 2006. *Anılarda Trabzon*. Cilt I,II. Trabzon: Serander Yayınları.
- ÇITLAK, H. A., 2019. *Trabzon Gazipaşa Mahallesi'nde Kurşunoğlu Konağı restorasyon projesi*. Yüksek Lisans Tezi. Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi.
- DÜZENLİ, H. İ., 2010. *Trabzon kent mirası yer yapı hafıza, Trabzon mahalle isimleri*. İstanbul: Klasik Yayınları.
- KARPUZ, H., 1991. Trabzon evlerinin mimari özellikleri. İçinde: *Türk Halk Mimarisi Sempozyumu*, 05-07 Mart 1991, Konya.
- ÖZEN, H., TULUK, Ö. İ., ENGİN, H. E., DÜZENLİ H. İ., SÜMERKAN, M. R., TUTKUN, M., DEMİRKAYA, F. Ü., ve KELEŞ, S., 2010. *Trabzon kent içi kültür varlıkları envanteri*. Trabzon: Trabzon Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları.
- SESLİ, C., 1996. *Trabzon geleneksel kent konutlarının girişleri üzerine bir inceleme*. Yüksek Lisans Tezi. Karadeniz Teknik Üniversitesi.

Biyografiler

Aslıhan Çıtlak

1993 yılında Trabzon'da doğdu. 2016 yılında Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Mimarlık Bölümü'nden mezun oldu. 2019 yılında Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Mimarlık Anabilim Dalı, Mimari Koruma ve Restorasyon Programı'nda, Dr. Öğr. Üyesi Mine Esmer danışmanlığında hazırladığı tez ile yüksek lisans derecesi aldı. KURAM'da kısmi zamanlı olarak görev aldı. Çalışma alanları: Mimari, kentsel koruma.

Mine Esmer

1978 yılında İstanbul'da doğdu. 1995 yılında Kadıköy Anadolu Lisesi'nden mezun oldu. MSGSÜ Mimarlık Bölümü'nden lisans, İTÜ Mimarlık Anabilim Dalı Restorasyon Programı'nda, Zeynep Ahunbay danışmanlığında hazırladığı tezler ile yüksek lisans ve doktora derecelerini aldı. Dumbarton Oaks Araştırma Enstitüsü Yaz Bursu' nu kazandı. 2010 TÜBA ve 2016 İBB Kültürel Miras Koruma Müdürlüğü İstanbul envanteri çalışmalarına katıldı. 2014'ten beri Mersin, Silifke'de yürütülen Boğsak Arkeolojik Yüzey Araştırması'nda araştırmacıdır. 2012-2015 arasında Plato Meslek Yüksekokulu Mimari Restorasyon Programı'nda, 2015 Eylül'den itibaren FSMVÜ Mimarlık ve Tasarım Fakültesi'nde öğretim üyesidir. 2018'den beri ICOMOS Türkiye Milli Komitesi'ne üyedir. Çalışma alanları: Mimari, kentsel ve arkeolojik alanda koruma.